

TWAALFDE HOOFDSTUK.

ONREGELMATIGE WERKWOORDEN.

Wat daar al toe behoort.

252. De benaming onregelm. wkw. verklaart zich zelve. Men dient te weten, dat de minste afwijking van de gewone regelmaat van vervoeging, waarover Hoofdst. 10 uitvoerig gehandeld is, een wkw. onregelm. maakt. Zoo behooren dan tot deze kl., behalve de hulpww. (zie § 216—222) nog de volgende:

<i>brenghen</i>	<i>komen</i>	<i>staan</i>
<i>denken</i>	<i>kunnen</i>	<i>weten</i>
<i>doen</i>	<i>leggen</i>	<i>willen</i>
<i>dunken</i>	<i>moeten</i>	<i>zeggen</i>
<i>gaan</i>	<i>mogen</i>	<i>zien</i>
<i>houden</i>	<i>plegen</i>	<i>zoeken</i>
<i>koopen</i>	<i>slaan</i>	

Verdeeling der onregelm. wkw.

253. Men kan ze gevoeglijk tot drie klassen brengen, waarvan elke haar onderscheidend kenmerk heeft, als volgt:

Eerste klasse: die in de onbep. W. tot ééne lettergr. worden samengetrokken: *doen, gaan, slaan, staan, zien*.¹

Tweede klasse: die in den verl. T. op *t* uitgaan: *brenghen, denken, dunken, koopen, zoeken, mogen, moeten, plegen, en weten*.

Derde klasse: die in den verl. T. eenen medekl. uitlaten of inlasschen: *houden, willen, leggen, zeggen, komen en kunnen*.²

¹ Het is der moeite waardig in het voorbijgaan op te merken, waarom ik *doe* en ik *zie* eene *e* achter den wortelkl. hebben, terwijl ik *ga, sta, sla* zich met de bloote *a* vergenoegen. Namelijk de onbep. W. was bij inkorting *doën gaën, slaën, staën, zien*, of liever *ziën* voor *daden* en met klankverwisseling *doden, gangen, slagen, standen* en *ziehen*. De ingekorte vorm ging onvermijdelijk van twee lettergrepen tot ééne over, want door het uitlaten van medeklinkers smelten de klinkers ineen: bij de *a* geschiedde dit zonder verandering van klank, maar bij de *o* ontstond de tweekl. *oe*, en men zeide *doen* voor *doën* uit *doden*, gelijk *Woensdag* voor *Woënsdag*, uit *Wodensdag*. Van *doen* kan men dan niet anders dan *doe* in de aant. W. hebben. Bij *zien* wordt de *e* in de aant. W. niet zoo zeer om de uitspr. behouden als omdat het met onze spelling strijdig is, eene lettergr. op eene bloote *i* met den langen klank te sluiten.

² Immers is *houden* uit *holden* ontstaan, gelijk uit ik *hield* blijkt; en *wil-* *len* heeft nog bij dichters en in de gemeenz. taal, ik *wou*, uit *wolde* samengetrokken. Van de overigen straks nader.

Aanmerking op de bovenstaande verdeeling.

254. Hetgeen als kenmerk der 3. kl. is opgegeven, vindt ook in sommige wkw. der 1. en 2. kl. plaats; maar niet omgekeerd in de 3., hetgeen als kenm. der 1. of 2. is opgegeven. De verdeeling is tot ons oogmerk voldoende.

Vervoeving der onregelm. wkw. van de 1. klasse.

255.

Onbepaalde W.

<i>doen</i>	<i>gaan</i>	<i>slaan</i>	<i>staan</i>	<i>zien</i>
-------------	-------------	--------------	--------------	-------------

Aantoonende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. <i>doe</i>	<i>ga</i>	<i>sla</i>	<i>sta</i>	<i>zie</i>
2. <i>doet</i>	<i>gaat</i>	<i>slaat</i>	<i>staat</i>	<i>ziet</i>
3. <i>doet</i>	<i>gaat</i>	<i>slaat</i>	<i>staat</i>	<i>ziet</i>
1. <i>doen</i>	<i>gaan</i>	<i>slaan</i>	<i>staan</i>	<i>zien</i>
2. <i>doet</i>	<i>gaat</i>	<i>slaat</i>	<i>staat</i>	<i>ziet</i>
3. <i>doen</i>	<i>gaan</i>	<i>slaan</i>	<i>staan</i>	<i>zien</i>

Verledene Tijd.

1. <i>deed</i>	<i>ging</i> ¹	<i>sloeg</i>	<i>stond</i>	<i>zag</i>
2. <i>deedt</i>	<i>gingt</i>	<i>sloegt</i>	<i>stondt</i>	<i>zaagt</i>
3. <i>deed</i>	<i>ging</i>	<i>sloeg</i>	<i>stond</i>	<i>zag</i>
1. <i>deden</i>	<i>gingen</i>	<i>sloegen</i>	<i>stonden</i>	<i>zagen</i>
2. <i>deedt</i>	<i>gingt</i>	<i>sloegt</i>	<i>stondt</i>	<i>zaagt</i>
3. <i>deden</i>	<i>gingen</i>	<i>sloegen</i>	<i>stonden</i>	<i>zagen</i>

Gebiedende W.

E. <i>doe</i>	<i>ga</i>	<i>sla</i>	<i>sta</i>	<i>zie</i>
M. <i>doet</i>	<i>gaat</i>	<i>slaat</i>	<i>staat</i>	<i>ziet</i>

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. <i>doe</i>	<i>ga</i>	<i>sla</i>	<i>sta</i>	<i>zie</i>
2. <i>doet</i>	<i>gaat</i>	<i>slaat</i>	<i>staat</i>	<i>ziet</i>
3. <i>doe</i>	<i>ga</i>	<i>sla</i>	<i>sta</i>	<i>zie</i>

Meerv.—Gelijk in de aant. W.

Verledene Tijd.

1. <i>dede</i>	<i>ginge</i>	<i>sloege</i>	<i>stonde</i>	<i>zage</i>
2. <i>dedet</i>	<i>ginget</i>	<i>sloeget</i>	<i>stondet</i>	<i>zaget</i>
3. <i>dede</i>	<i>ginge</i>	<i>sloege</i>	<i>stonde</i>	<i>zage</i>
1. <i>deden</i>	<i>gingen</i>	<i>sloegen</i>	<i>stonden</i>	<i>zagen</i>
2. <i>dedet</i>	<i>ginget</i>	<i>sloeget</i>	<i>stondet</i>	<i>zaget</i>
3. <i>deden</i>	<i>gingen</i>	<i>sloegen</i>	<i>stonden</i>	<i>zagen</i>

Tegenw. deelw.

doende gaande slaande staande ziende

Verl. Deelw.

gedaan gegaan geslagen gestaan gezien²

¹ Voor *ging* hoort men ook *gong*, dat minder goed is; en voor *stond* *sting*, dat reeds door Ten Kate naar de straattaal verwezen werd.

² Eer wij tot de volg. kl. overgaan, waarschuwen wij tegen deze bijzonderheden van het Kaapsche taaleigen:

a. De verlenging van onbep. W. en verl. Deelw. als *doene, gane, ziene; gegane, geziene*; zoo ook *gedoene* voor *gedaan*, en *geslaan* voor *geslagen*.

b. De aanvoeging van *t* in den 1. pers. als ik *ziet*, ik *doet* enz. en vooral bij omzetting: *Nu ziet ik hem* enz.

c. Het gebr. van *gaat* voor *gaan*, b.v.: *ik zal hem gaat halen*. Dit laatste is een *hottentotisme*.

Vervoeving der onregelm. wkw. van de 2. klasse.

Eerste helft.

256.

Onbepaalde W.

brengen denken¹ koopen zoeken

Aantoonende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. <i>breng</i>	<i>denk</i>	<i>koop</i>	<i>zoek</i>
2. <i>brengt</i>	<i>denkt</i>	<i>koopt</i>	<i>zoekt</i>
3. <i>brengt</i>	<i>denkt</i>	<i>koopt</i>	<i>zoekt</i>
1. <i>brengen</i>	<i>denken</i>	<i>koopen</i>	<i>zoeken</i>
2. <i>brengt</i>	<i>denkt</i>	<i>koopt</i>	<i>zoekt</i>
3. <i>brengen</i>	<i>denken</i>	<i>koopen</i>	<i>zoeken</i>

Verledene Tijd.

1. <i>bragt</i>	<i>dacht</i>	<i>kocht</i> ²	<i>zocht</i>
2. <i>bragt</i>	<i>dacht</i>	<i>kocht</i>	<i>zocht</i>
3. <i>bragt</i>	<i>dacht</i>	<i>kocht</i>	<i>zocht</i>
1. <i>bragten</i>	<i>dachten</i>	<i>kochten</i>	<i>zochten</i>
2. <i>bragt</i>	<i>dacht</i>	<i>kocht</i>	<i>zocht</i>
3. <i>bragten</i>	<i>dachten</i>	<i>kochten</i>	<i>zochten</i>

Gebiedende W.

E. <i>breng</i>	<i>denk</i>	<i>koop</i>	<i>zoek</i>
M. <i>brengt</i>	<i>denkt</i>	<i>koopt</i>	<i>zoekt</i>

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. <i>brenge</i>	<i>denke</i>	<i>koope</i>	<i>zoeke</i>
2. <i>brenget</i>	<i>denket</i>	<i>koopet</i>	<i>zoeket</i>
3. <i>brenge</i>	<i>denke</i>	<i>koope</i>	<i>zoeke</i>
1. <i>brengen</i>	<i>denken</i>	<i>koopen</i>	<i>zoeken</i>
2. <i>brenget</i>	<i>denket</i>	<i>koopet</i>	<i>zoeket</i>
3. <i>brengen</i>	<i>denken</i>	<i>koopen</i>	<i>zoeken</i>

Verledene Tijd.

1. bragte	dachte	kochte	zochte
2. bragtet	dachtet	kochtet	zochtet
3. bragte	dachte	kochte	zochte
1. bragten	dachten	kochten	zochten
2. bragtet	dachtet	kochtet	zochtet
3. bragten	dachten	kochten	zochten

Verl. deelw.³

gebragt	gedacht	gekocht	gezocht
---------	---------	---------	---------

Tweede helft.

Onbepaalde W.

mogen	moeten	plegen ⁴	weten
-------	--------	---------------------	-------

Aantoonende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. mag	moet	pleeg	weet
2. moogt	moet	pleegt	weet
3. mag	moet	pleegt	weet
1. mogen ⁵	moeten	plegen	weten
2. moogt	moet	pleegt	weet
3. mogen	moeten	plegen	weten

Verledene Tijd.

1. mogt	moest ⁶	plagt	wist
2. mogt	moest	plagt	wist
3. mogt	moest	plagt	wist
1. mogten	moesten	plagten	wisten
2. mogt	moest	plagt	wist
3. mogten	moesten	plagten	wisten

Gebiedende W.

ontbr.	ontbr.	ontbr.	E. weet M. weet
--------	--------	--------	--------------------

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. moge	moete	plege	wete
2. moget	moetet	pleget	wetet
3. moge	moete	plege	wete
1. mogen	moeten	plegen	weten
2. moget	moetet	pleget	wetet
3. mogen	moeten	plegen	weten

Verledene Tijd.

1. mogte	moeste	plagte	wiste
2. mogtet	moestet	plagtet	wistet
3. mogte	moeste	plagte	wiste

1. mogten	moesten	plagten	wisten
2. mogtet	moestet	plagtet	wistet
3. mogten	moesten	plagten	wisten

Verl. deelw.⁷

ontbr.	ontbr.	ontbr.	geweten ⁸
--------	--------	--------	----------------------

¹ *Dunk* is onpers., als *mij dunkt* en *mij dacht*. Van daar, een *hoogen dunk van iemand hebben*, *zich iets laten dunken*, of *laten voorstaan*, en onze potsierlijke *zamenst. laatdunkendheid*.

² *Oulings koft*.

³ Het tegenw. deelw. is regelm.

⁴ *Plegen* is bij de ongelijkvl. wkw. (§ 248) reeds voorgekomen. Men ziet hier dat de *t* in de 1. en 3. perss. enkelv. van het verl., door sommigen als overtollig beschouwd; op de analogie der onregelm. wkw. van deze kl. grond is.

⁵ Opmerkelijk is in dit wkw. en in *kunnen*, dat wij straks bij de 3. kl. zien zullen, het verschil van klinker in enkel- en meerv. Men houde daarbij in het oog, dat *gij moogt* en *gij kunt*, eigenlijk meerv. is, en alleen het oude enkelv. *du magst* en *du kanst* vervangt. In de gemeenz. en min beschaafde taal hoort men in Holl. wel: *wij maggen*, *zij kunnen*, terwijl het oude *meugen* nog op den kansel gehoord wordt, als: *Gij meugt toe zien*. Van dit *meugen* hebben wij nog het zelfst. *meug* in de spreekwijzen: *elk zijn meug*, en *tegen heug en meug*, waar *heug* het stamw. is van *verheugen*, *heuglijk* enz.

⁶ In het gemeenz. gaat *moest*, vooral in het meerv. ligt in *most* over: *we mosten liever zwijgen*, en zelfs *moeten* in *motten*. Wie den oorsprong van de *s* in het verl. wil napluizen, kan dat bij Bild. doen in 's mans spraakl. bl. 150 en volg. Of zijne verklaring aannemelijk is, zie daar een onderzoek dat voor ons tegenw. oogm. te diep zou gaan.

⁷ Het tegenw. deelw. is ook hier gelijkvl.

⁸ Het Kaapsche bepaalt zich, ten opzichte van deze kl., tot de verl. deelw.: *gebreng*, *gedenke*, *gekoop* en *gezoek*, b. v.: *Ik het gedenke, vrinde, dat heb jij gezoek*.

Vervoeging der onregelm. wkw. van de 3. klasse.

257.

Onbepaalde W.

<i>houden</i>	<i>willen</i>	<i>leggen</i>	<i>zeggen</i>	<i>komen</i>	<i>kunnen</i>
---------------	---------------	---------------	---------------	--------------	---------------

Aantoonende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. <i>houd</i>	<i>wil</i>	<i>leg</i>	<i>zeg</i>	<i>kom</i>	<i>kan</i>
2. <i>houdt</i>	<i>wilt</i>	<i>legt</i>	<i>zegt</i>	<i>komt</i>	<i>kunt</i>
3. <i>houdt</i>	<i>wil</i>	<i>legt</i>	<i>zegt</i>	<i>komt</i>	<i>kan</i>
1. <i>houden</i>	<i>willen</i>	<i>leggen</i>	<i>zeggen</i>	<i>komen</i>	<i>kunnen</i>
2. <i>houdt</i>	<i>wilt</i>	<i>legt</i>	<i>zegt</i>	<i>komt</i>	<i>kunt</i>
3. <i>houden</i>	<i>willen</i>	<i>leggen</i>	<i>zeggen</i>	<i>komen</i>	<i>kunnen</i>

Verledene Tijd.

1. <i>hield</i>	<i>wilde</i>	<i>leide</i> ¹	<i>zeide</i>	<i>kwam</i> ²	<i>konde</i> ³
2. <i>hieldt</i>	<i>wildet</i>	<i>leidet</i>	<i>zeidet</i>	<i>kwaamt</i>	<i>kondet</i>
3. <i>hield</i>	<i>wilde</i>	<i>leide</i>	<i>zeide</i>	<i>kwam</i>	<i>konde</i>
1. <i>hielden</i>	<i>wilden</i>	<i>leiden</i>	<i>zeiden</i>	<i>kwamen</i>	<i>konden</i>
2. <i>hieldt</i>	<i>wildet</i>	<i>leidet</i>	<i>zeidet</i>	<i>kwaamt</i>	<i>kondet</i>
3. <i>hielden</i>	<i>wilden</i>	<i>leiden</i>	<i>zeiden</i>	<i>kwamen</i>	<i>konden</i>

Gebiedende W.

E. houd	wil	leg	zeg	kom	ontbr.
M. houdt	wilt	legt	zeft	komt	

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

1. houde	wille	legge	zegge	kome	kunne
2. houdet	willet	legget	zegget	komet	kunnet
3. houde	wille	legge	zegge	kome	kunne
1. houden	willen	leggen	zeggen	komen	kunnen
2. houdet	willet	legget	zegget	komet	kunnet
3. houden	willen	leggen	zeggen	komen	kunnen

Verleden Tijd.

1. hielde	wilde	leide	zeide	kwame	konde
2. hieldet	wildet	leidet	zeidet	kwamet	kondet
3. hielde	wilde	leide	zeide	kwame	konde
1. hielden	wilden	leiden	zeiden	kwamen	konden
2. hieldet	wildet	leidet	zeidet	kwamet	kondet
3. hielden	wilden	leiden	zeiden	kwamen	konden

Verledene deelw.⁴

gehouden	gewild	gelegd	gezegd	gekomen	ontbr. ⁵
----------	--------	--------	--------	---------	---------------------

¹ *Leide* en *zeide* zijn ongetwijfeld welluidender dan *legde* en *zegde*. De overgang van *g* in *i* is in onze taal niet vreemd. Men zie daarover het Hoofdst. *Woordontleding*.

² Het Engl. en Hoogd. hebben hier geen *w*. Zij schijnt wel uit de spelling met *qu* overgebleven, en tot onderscheiding van *kammen* behouden te zijn. Toen men daarvoor *kemmen* zeide was dit minder noodig. Dat de *w* niet ingevoegd, maar *oregebleven* is, blijkt uit het Frank-duitsch *quiman* of *queman*, *komen*.

³ *Konde* wordt ook verkort tot *kon*, en *leide* en *zeide* tot *lei*, *zei*.

⁴ Het tegenw. deelw. is regelm.

⁵ *Gekonnen* is verouderd.

Over het ontbrekende in de onregelm. wkww.

258. Dat *mogen*, *moeten*, *plegen* en *kunnen*, geene gebied. W. hebben, vloeit natuurlijk uit de beteekenis dier wkww. voort; maar waarom zij geen verl. deelw. hebben is minder duidelijk. Het taalgebr. wil dat men in plaats daarvan de onbep. W. gebruike; maar dat het ontbreken van het deelw. niet de reden van dit gebruik is, blijkt daaruit dat men van vele wkww. die een deelw. hebben, op dezelfde manier de onbep. W. gebruikt. Immers zegt men: *ik heb het hem zien doen, wij hadden hem hooren lezen*, hoe wel *zien* en *hooren* niet van verl. deelw. verstoken zijn.

Daar wij in de Syntaxis hierop terug moeten komen, zullen wij ons thans vergenoegen met te zeggen dat men gelijk van vele andere wkww. zoo ook van *mogen*, *moeten* en *kunnen*, de onbep. W. als deelw. gebruikt, terwijl *plegen*, wanneer de zamenhang het deelw. zou vereischen, vervangen wordt door de spreekwijs *gewoon zijn*.

Onnaauwkeurigheid in het gebr. der onregelm. wkww.

259. Men verwacht veelal *leggen* met *liggen*, *kunnen* met *kennen*, ook wel het gelijkvl. *plegen* met het ongelijkvl., en gebruikt *moeten* overtollig.

Leggen is bedr. (to place or put, to lay); *liggen* is onz. (to be situated, to lie) b. v.: *Leg het boek op de tafel. Het ligt er, en heeft er reeds lang gelegen; want ik heb het er dezen morgen gelegd.*

Kunnen is *vermogen* (to be able) en *kennen*, *weten* (to know): *Ik kan den brief niet verstaan omdat ik de taal niet ken. Ik ken dien man niet en heb hem nooit gekend. Vooral niet: ik kan hem niet en heb hem nooit gekeunen.*

Van *plegen*, gewoon zijn, gebruiken sommigen in het stellen, het verl. *pleegde* in plaats van *plagt*, als of dit laatste aan den gemeenz. spreektr. eigen ware: *De Heidensche volken pleegden bij heuglijke gebeurtenissen een dankfeest te vieren. Dit moet plagten zijn.*

Moeten wordt vaak onnoodig te gelijk met *verplicht zijn* gebruikt: *Hem die ons geschapen heeft, en die in al onze nooden voorziet, zijn wij verplicht te moeten gehoorzamen. Dat zegt zoo veel als: wij zijn verplicht, verplicht te zijn.*

Besluit van dit hoofdstuk.

260. Ten slotte gewagen wij met een enkel w. van *dorst* als verl. T. van het oude *darren* (to dare), waarvoor wij thans *durven* gebruiken; van het verouderde *kost* als verl. T. van *kunnen*, gelijk wij boven (§ 240) *begost* van *beginnen* zagen; van *verknocht*, dat even zoo van een in onbr. geraakt *verknopen* afkomt, als *gekocht* van *koopen*; en gaan meer dergelijke bijzonderheden voorbij, om er in het hoofdst. over *Afleiding* op terug te komen.

.....